

EXCAVACIONS D'URGÈNCIA AL RECINTE INTERIOR DEL TEMPLE ROMÀ DE VIC (OSONA). SETEMBRE DE 1991

IMMA MESTRES I SANTACREU
JOSEP PUJADES I CAVALLERIA
CARME SUBIRANAS I FÀBREGAS

*Emergency excavations in the interior precinct of the Roman temple of Vic (Osona).
September 1991*

L'excavació de l'any 1991, motivada per la reforma de l'interior del recinte del temple romà, va servir per excavar de manera definitiva tot aquest espai, completant la intervenció anterior, de 1982, que havia estat parcial. Els resultats obtinguts van corroborar el que ja s'havia apuntat en aquella primera intervenció: la presència d'un estrat d'entre finals del segle I aC i principis del segle I dC, anterior a la construcció del temple, i que els fonaments d'aquest estan assentats sobre la marga del turó on es troba.

Paraules clau: arqueologia, excavació, pòdium, estratigrafia, materials arqueològics.

The excavation of 1991, due to the reform of the inside of the Roman temple, served to definitively excavate this entire space, completing the previous intervention, from 1982, that had been partial. The results obtained corroborated that which had been noted in the earlier intervention: the presence of a stratum from between the end of the 1st century BC and the 1st century AD, prior to the construction of the temple, and that the foundations of this are placed over the edge of the hill on which it is found.

Keywords: archaeology, excavation, podium, stratigraphy, archaeological materials.

1. Notícies històriques

1.1. Descripció de les estructures actuals del temple romà de Vic

Temple orientat cap a l'est. Els seus fonaments assentats sobre la roca margosa, són fets amb pedres calcàries. S'ha picat la roca per practicar-hi la trinxera de fonamentació. Conserva quasi tota la cel·la i restes de la majoria d'elements que el constituïen. Les parets són d'obra mixta, de blocs de grans dimensions i petits carreus quadrats. Aquest tipus de parament recorda l'*opus africanum*, i té els seus paral·lels més semblants als temples contemporanis del nord d'Àfrica, concretament al de Dugga.¹

Es van recuperar íntegrament les parets nord i oest. La paret sud, destruïda durant el procés de demolició, va poder ser reconstruïda amb els mateixos materials. El mur est, on hi havia la porta d'accés a l'edifici, només s'havia conservat a nivell de fonaments.

1. MOLAS I FONT, M. Dolores. «El temple romà de Vic i la ciutat d'Ausa. Novetats arqueològiques i cronologia». *Ausa [Vic]*, vol. X, núm. 102-104, p. 275-291.

Les dimensions de la cel·la són: 9 x 10,90 m a l'interior. L'alçada calculada oscil·lava al voltant dels 11,50 m.

Pel que fa al pòrtic, existeix un capitell corinti, amb dues faixes de fulles d'acant, situat a l'angle nord-est, que reposa sobre una pilastra de 4 m d'alçada. El capitell mesura 87 cm. També es localitzà un tambor de columna llisa d'1,40 m d'alçada i una de 65 cm d'amplada, amb un forat a la banda més estreta per engalzar-n'hi un altre. Del pòrtic només se'n trobaren els fonaments.² Entre l'obra medieval van aparèixer diferents fragments de cornisa, i sobre les filades de carreus englobades als murs es poden veure les caixes de 32 x 60 cm que servien per allotjar les cintres de l'embigat de la coberta.

Amb aquests elements es va practicar una reconstrucció amb un sistema hexàstil frontal amb dues columnes a les façanes laterals, que és el que es veu actualment.

Recentment³ s'ha plantejat una segona hipòtesi de reconstrucció del temple romà, amb una reducció del nombre de columnes de la façana, de sis a quatre. Això dona uns intercolumnis més amples, de 2,46 m, que s'acosten més als intercolumnis d'altres temples romans, com el temple republicà d'Empúries, el del fòrum flavi de Conimbriga (Coimbra), o els fòrums de Pola, Sbeitla o Dugga.

1.2. Història de l'edifici i reconstrucció

L'indret on s'assenta el temple romà fou ocupat, a partir del segle XI, pel castell dels Montcada. El 1450 els consellers de Vic el van comprar al comte de Foix i, durant algun temps, va ser la residència del veguer; finalment, esdevingué presó municipal. A mitjan segle XIX, en construir la nova presó als Caputxins, el castell s'anà deteriorant. El 30 d'abril de 1880 fou posat a la venda per l'Estat; el 2 d'octubre del mateix any fou comprat pels Srs. Miquel Sans i Jaume Casals, que decidiren enderrocar-ne les construccions.

Durant tot aquest temps, s'havia mantingut en la memòria popular una certa vinculació de la zona amb el món romà. Tres cites ho il·lustren:

«Tiénes por tradición, no sé con que fundamento, que este castillo [de Montcada] ya era edificado en tiempo de los Romanos, y que era entonces llamado Hercúleo en memoria de haberle fundado junto con la ciudad de Ausona el valeroso Hércules.»⁴

«Conserva nuestra población el nombre de Ausa, aún en el tiempo que la posehían los cartagineses, defendidos contra los Romanos por medio de un castillo, que después se llamó de Moncada, cujos vestigios se miran aún oy día en la que es cárcel pública.»⁵

2. MOLAS I FONT, *op. cit.*

3. MAR, R. «El temple romà de Vic». A: *Roma a Catalunya*. Catàleg de l'exposició. Barcelona, 1992, p. 138-139.

4. MONTCADA, J. Ll. de. *Episcopologio de Vich*. Vol. I, Vic: 1891, p. 285. (Ed. original, 1639-1653).

5. DOMÈNECH, V. *Miscelánea de varias observaciones sobre las más notables antigüedades de la ciudad de Vich*. Vic, 1786.

«El castillo de Hércules de los Romanos, y el que más tarde sirvió a los moros y á los cristianos para su respectiva defensa, el palacio de los Moncadas, condes de Osona es el edificio que ahora sirve de cárcel del partido.»⁶

El 1882, en enderrocar les construccions, el Sr. Torner va descobrir els carreus romans, i el Sr. Josep Serra i Campdelacreu l'identificà com a temple i va impulsar la seva conservació creant, juntament amb altres prohoms de la ciutat, la Sociedad Arqueológica Vicense, que va adquirir els terrenys.

Actualment, el temple romà és propietat del Patronat d'Estudis Osonencs, com a entitat hereva, i successora, de la Sociedad Arqueológica Vicense.

2. Intervencions arqueològiques anteriors⁷

1980. Excavació arqueològica dirigida pel Dr. Enric Sanmartí i Albert López Mullor. S'intervingué al pati del temple, als costats sud, nord i oest. Al costat nord-oest s'identificà l'empremta excavada a la marga, de la trinxera de fonamentació de la paret posterior del períbol del temple, que constituïa la continuació directa de la part posterior de la cel·la; al sud-oest, es va identificar la continuació del mateix períbol, que encara conservava tres filades. No es van trobar pràcticament nivells *in situ* perquè el nivell de sòl del castell dels Montcada era lleugerament inferior al nivell romà. Es va establir una cronologia per al temple d'entre finals del segle I dC, i principis del segle II dC, amb una ocupació anterior a la zona des del segle I aC.

1982. Excavació arqueològica sota el pòdium del temple dirigida per la Dra. M. Dolors Molas. S'intervingué en l'àrea nord-est del pòdium i al centre, al voltant del pou. A la primera cala es van localitzar nivells no remoguts corresponents a un període d'ocupació de la zona abans de la construcció del temple, durant els segles I aC i I dC. A la cala ran del pou el material era contemporani al temple i posterior a la seva edificació.

1984. Excavació dirigida per les doctores M. Dolors Molas i Imma Ollich. Amb motiu de la rehabilitació del carrer Pare Xifré, davant del temple, es va poder excavar tota la calçada de l'esmentat carrer. Sota les conduccions d'aigua, s'havia conservat encara la darrera filada de la part frontal del mur de tancament del períbol del temple. La presència d'alguns petits fragments de ceràmica entre els fonaments va permetre assegurar-ne la datació. També es va practicar un petit sondeig sota l'actual mur de tancament del temple i es va comprovar que el traçat d'aquest reixat datava de l'època del descobriment i restauració del monument.

6. SALARICH, J. *Vich, su historia, sus monumentos, sus hijos y sus glorias*. Vic, 1854, p. 250.

7. PUJADES, J.; ROCAFIGUERA, M.; SUBIRANAS, C. *Programa d'Arqueologia Urbana. Ciutat de Vic*. Direcció General del Patrimoni Cultural. Generalitat de Catalunya. Director del Programa: Miquel Llongueras. Directores: M. Dolors Molas, Imma Ollich. Col·laboren: Ajuntament de Vic i Centre d'Investigacions Arqueològiques d'Osona (CIAO) (fitxa núm. 153) [inèdit].

D'acord amb el govern municipal d'aleshores, essent alcalde el Sr. Ramon Montanyà, va ser possible intervenir en el carrer sense destruir les restes. La fonamentació romana es va farcir amb sorra amb la finalitat de preservar-ho per a un futur. Es va assenyalar, amb una orientació diferent de les llambordes, el traçat i el gruix del primitiu períbol, com es pot veure avui en la superfície del carrer.

1985. Excavació d'urgència dirigida per l'arqueòleg Antoni Caballé. Es va intervenir a la plaça de la Pietat i a la part sud del pati del temple. Es van localitzar diverses tombes antropomorfes excavades a la roca i amb coberta de llosa, corresponents a la sagrera de l'església de Sant Sadurní (s. XI). També es van poder veure, molt deteriorades, les restes de la fonamentació del mur sud del períbol que foren assenyalades en el terra mitjançant la disposició de les llambordes, tal i com s'havia fet en l'excavació de l'any 1984.

3. Intervencions arquitectòniques

1882. Descobriment del temple i restauració de la cel·la.

1927-1930. Construcció de la columnata.

1957. Es completa el frontó.

1982. Rehabilitació de l'interior i reforma de la coberta de 1882.

4. Motivacions de la nova intervenció

L'excavació realitzada a l'interior del temple romà de Vic (Osona) durant la primera setmana del mes de setembre de 1991 responia a la necessitat d'efectuar una intervenció d'urgència motivada pel projecte de reforma i habilitació de l'interior del pòdium del temple, reforma promoguda per l'entitat propietària de l'edifici, el Patronat d'Estudis Ausonencs, i encarregada a l'arquitecte Sr. Jordi Sarri.

L'objectiu final era el d'excavar, d'una manera definitiva, tot aquest espai, ja que totes les intervencions que s'havien efectuat anteriorment havien estat parcials.

La direcció de l'excavació va anar a càrrec d'Imma Mestres i Santacreu, Josep Pujades i Cavalleria i Carmé Subiranas i Fàbregas. Va participar també en la classificació del material arqueològic Montserrat Duran i Caixal. La gestió i el finançament foren promoguts des del Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya i des del Patronat d'Estudis Ausonencs.

5. Metodologia de la intervenció

L'excavació es va planificar a partir dels resultats obtinguts l'any 1982 per la Dra. M. Dolors Molas i Font.⁸

---

8. MOLAS I FONT, *op. cit.*, p. 275-291.

S'emprà el mètode d'excavació proposat per Harris-Carandini, a diferència del mètode Laplace utilitzat en la campanya de 1982.

L'única zona on es va poder treballar l'estratigrafia *in situ* fou en el sector est del pòdium. La resta d'espai havia estat excavat en campanyes anteriors, ja sigui en el moment de la descoberta, com en les successives fases de restauració i, en el moment d'iniciar la campanya d'enguany, no hi havia sediment arqueològic: el sòl corresponia a un estrat geològic compost de marga.

No es va treballar en el pou del centre del pòdium ja que en l'excavació citada de la Dra. Molas quedà prou clarificada la seva cronologia.

6. Resultats de la intervenció

A causa de la manca de sediment arqueològic en el sector oest de l'interior del pòdium, no es va poder determinar ni la funcionalitat ni la cronologia de l'estructura de pedres, lligades amb morter, sobre la qual s'assenta la banqueta de carreus del mur oest. És per aquest motiu que recomanarem, en aquell moment, la no demolició d'aquesta estructura lítica fins que no es pogués obtenir més informació a partir d'una excavació a l'exterior del recinte del temple romà que aportés més dades.

Durant l'excavació s'observà l'assentament, directament sobre la marga, de la banqueta de fonamentació del temple. Es va poder constatar, a la banqueta del mur nord, una petita rasa on s'encaixaven els grans carreus de fonamentació del temple.

A partir del material arqueològic documentat, es pot concloure que es tractava de sediments conservats *in situ* corresponents al segle I de la nostra era (època d'August), anteriors a l'edificació del temple romà que, amb més o menys vicissituds, s'ha conservat fins als nostres dies. Per avui sembla acceptable fixar la cronologia del temple romà en els anys que van de finals del s. I dC a inicis del s. II dC.

S'han pogut corroborar els resultats de l'excavació de la Dra. M. Molas i Font.

A l'interior del pòdium només resta per excavar l'espai ocupat per l'escala de cargol que dona accés al pis superior. Tot i admetent la probabilitat que els estrats arqueològics hagin pogut estar alterats, es recomanà una intervenció arqueològica en el cas que aquest espai estigués afectat pel projecte de remodelació.

7. Material arqueològic

El material ceràmic recuperat *in situ* correspon a l'època augustal i contempla els següents tipus: 38 fragments de ceràmica sigil·lada del tipus itàlic, dels quals s'han identificat dues vores de plat de la forma Consp. 12 (-15, 20), 1 fragment de ceràmica de parets fines, 5 fragments de ceràmica campaniana B, 7 fragments d'àmfora itàlica, 115 fragments d'àmfora local, dos fragments de doli i 480 fragments de ceràmica comuna oxidada i 142 fragments de ceràmica comuna reduïda.

Altres fragments de ceràmica d'època medieval i moderna localitzats durant l'excavació, corresponen a intrusions posteriors.

La moneda romana documentada correspon a un as il·legible.

Bibliografia

- ALBAREDA, J.; FIGUEROLA, J.; MOLIST, M.; OLLICH, I. *Història d'Osona*. Vic: Ed. Eumo, 1984, p. 62.
- ALMAGRO, M.; SERRA RÀFOLS, J. C.; COLOMINAS, J. *Carta Arqueològica de España (Barcelona)*. Madrid: CSIC, 1945, p. 221-224.
- CRUELLES, W.; MOLAS, M. D.; OLLICH, I. *Programa de Recerques Arqueològiques a la ciutat de Vic (PRAV)*. Vic, 1985 [inèdit].
- DOMÈNECH, V. *Miscelánea de varias observaciones sobre las más notables antigüedades de la ciudad de Vich*. Vic, 1786.
- GUDIOL, J. *Nocions d'arqueologia sagrada catalana*. Vol. I, Vic, 1902, p. 39 (2a ed. Barcelona, 1931).
- *L'Ausa romana y el seu temple*. Vic, 1909 (ed. facsímil, Barcelona, 1982).
- «Descripció del temple romà». *Ausa* [Vic], vol. III (1958-1960), p. 250-258.
- JUNYENT, E. «La Restauración del Templo Romano». *Ausa* [Vic], vol. III (1957), p. 241-242.
- *La ciutat de Vic i la seva història*. Barcelona: Curial, 1976, p. 123-124, 189, 216 (Documents de Cultura; 13).
- LLOBET, S. «Osona». A: *Geografia de Catalunya* (Vol. II. Geografia Comarcal-I). Barcelona: Ed. Aedos, 1968, p. 361-364.
- MAR, R. «El temple romà de Vic». A: *Roma a Catalunya*. Catàleg de l'exposició. Barcelona, 1992, p. 138-139.
- MOLAS, M. D. *Els ausetans i la ciutat d'Ausa*. Vic: Patronat d'Estudis Ausonencs, 1982, p. 79-82 (Osona a la Butxaca; 4).
- «El Temple Romà de Vic i la ciutat d'Ausa. Novetats arqueològiques i cronologia». *Ausa* [Vic], vol. X, núm. 102-104 (1982), p. 275-291.
- MOLAS, M. D.; OLLICH, I. «L'aplicació d'un programa d'arqueologia urbana; la delimitació del períbol del Temple Romà de Vic». *Cypsela* [Girona], V (1985), p. 3-10.
- «Vic i la recuperació de 2000 anys d'història urbana». *Cota Zero* [Vic], 1 (1985), p. 3-10.
- *Memòria de les excavacions arqueològiques a la ciutat de Vic (1982-1983) als jaciments de La Taula i el temple romà*. Servei d'Arqueologia. Generalitat de Catalunya, 1986 (inèdit).
- «Vic: cinc anys d'arqueologia urbana». *Plecs d'Història Local*. Núm. 13, p. 194-198. Separata de *L'Avenç* [Barcelona], núm. 112 (febrer 1988).

— «La problemàtica del treball de camp en arqueologia urbana. La ciutat de Vic com a aplicació pràctica». A: *Actes del 1er i 2on Curs Internacional d'Arqueologia Medieval d'Andorra*. Andorra la Vella, 1990, p. 173-184.

MONTCADA, J. Ll. de. *Episcopologio de Vich*. Vol. I, Vic, 1891, p. 285.

ORDEIG, R. «El descobriment del Temple Romà el 1882. Centenari d'un esdeveniment memorable». *Revista Vic [Vic]* (1982) (s.p).

PUIG I CADAVALCH, J. «El Temple de Vich». *Ausa [Vic]*, vol. III (1959), p. 259.

PUJADES, J.; ROCAFiguera, M.; SUBIRANAS, C. *Programa d'Arqueologia Urbana. Ciutat de Vic*. Direcció General del Patrimoni Cultural. Generalitat de Catalunya. Director del Programa: Miquel Llongueras. Directores: M. Dolors Molas, Imma Ollich. Col·laboren: Ajuntament de Vic i Centre d'Investigacions Arqueològiques d'Osona (CIAO), 1992 (inèdit).

SALARICH, J. *Vich, su historia, sus monumentos, sus hijos y sus glorias*. Vic, 1854, p. 250.

— «El Temple Romà en els 75 anys de la seva descoberta». *Ausa [Vic]*, vol. III (1959), p. 253-277.

SANMARTÍ I GRECO, E.; LÓPEZ MULLOR, A. «Excavacions al temple romà de Vic. Campanya de 1980». *Ausa [Vic]*, vol. X, núm. 102-104 (1982), p. 261.

SERRA I CAMPDELACREU, J. «Descubrimiento del Templo Romano de Vich». *Ausa [Vic]*, vol. III (1858-1960), p. 243-247.

Periòdics:

El Norte Catalán. Vic (10 maig 1890) / (2 maig 1891) / (4 març 1893) / (15 juliol 1893).

Gazeta Vigatana. Vic (19 d'abril 1905, p. 123) / (21 juny 1905, p. 197).

Gazeta Montanyesa. Vic (núm. 160, 22 juliol 1907) / (núm. 162, 28 juny 1907) / (núm. 170, 27 juliol 1907).